

مکاتب و روش های تفسیر قرآن کریم

فایل چهارم

خلیل عقیلی فرج

Draghili.blog.ir

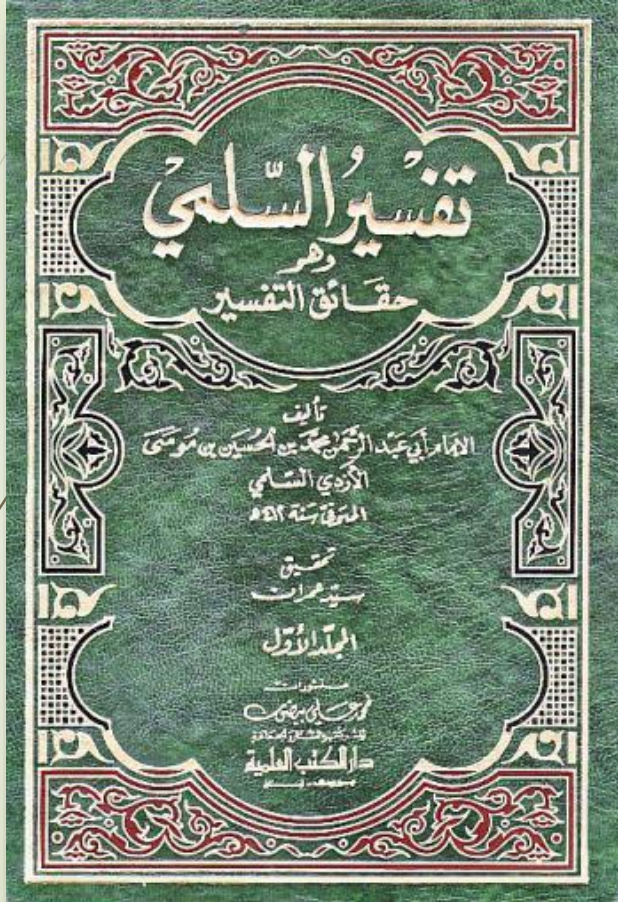
۲- تفاسیر عرفانی (باطنی) محض

- باطن در لغت به معنای پنهان در برابر ظاهر و آشکار است.
- منظور از باطن قرآن کریم معانی و معارف و مصادیقی‌اند که آیات کریمه بر آن‌ها دلالت پنهان دارند؛ در مقابل ظاهر قرآن، معارف و احکامی‌اند که آیات بر آن دلالت آشکار دارند. به بیان دیگر معارف و احکام قرآنی دو قسم‌اند:
  ۱. معارف و احکامی که آیات کریمه قرآن بر مبنای قواعد ادبیات عرب و اصول عقلایی محاوره بر آن‌ها دلالت دارند که به آن ظاهر قرآن می‌گویند.
  ۲. معارفی که دلالت آیات بر آن‌ها برای همگان آشکار نیست و به معارف باطن قرآن موسوم‌اند.

- باطن در لغت به معنای پنهان در برابر ظاهر و آشکار است.
- منظور از باطن قرآن کریم معانی و معارف و مصادیقی‌اند که آیات کریمه بر آن‌ها دلالت پنهان دارند؛ در مقابل ظاهر قرآن، معارف و احکامی‌اند که آیات بر آن دلالت آشکار دارند. به بیان دیگر معارف و احکام قرآنی دو قسم‌اند:
  ۱. معارف و احکامی که آیات کریمه قرآن بر مبنای قواعد ادبیات عرب و اصول عقلایی محاوره بر آن‌ها دلالت دارند که به آن ظاهر قرآن می‌گویند.
  ۲. معارفی که دلالت آیات بر آن‌ها برای همگان آشکار نیست و به معارف باطن قرآن موسوم‌اند.

□ حقایق التفسیر

- تفسیر حقائق التفسیر، یکی از قدیم ترین تفاسیر عرفانی قرآن به زبان عربی، تالیف ابوعبدالرحمن سلمی (۳۳۰-۴۱۲) صوفی و مفسر سده چهارم و اوایل سده پنجم هجری است. این تفسیر از مهمترین تفاسیر اهل تاویل به شمار می رود و سرشارترین منبع برای تفسیرنگاران پس از وی بر مشرب اهل عرفان است.

- سلمی از مشایخ و سران صوفیه خراسان بود. در تصوف ید طولایی داشت و در عرفان و علم حقایق موفق و شهره آفاق بود.

- این تفسیر، همان‌گونه که نویسنده در مقدمه آن، یادآور شده، تنها به تاویل آیه‌های قرآن پرداخته و تا آنجا که توانسته از اقوال اهل عرفان در این زمینه بهره گرفته است. روایات منسوب به امام صادق (علیه‌السلام) را که در تفسیر باطنی قرآن و تاویل از ایشان نقل شده نیز آورده است که بر حسب شمارش، سیصد و اند (۳۲۴) مورد است و با عنوان قال جعفر، آنها را یاد می‌کند. و گاه از پیامبر اکرم (صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلم) نیز روایت می‌کند.

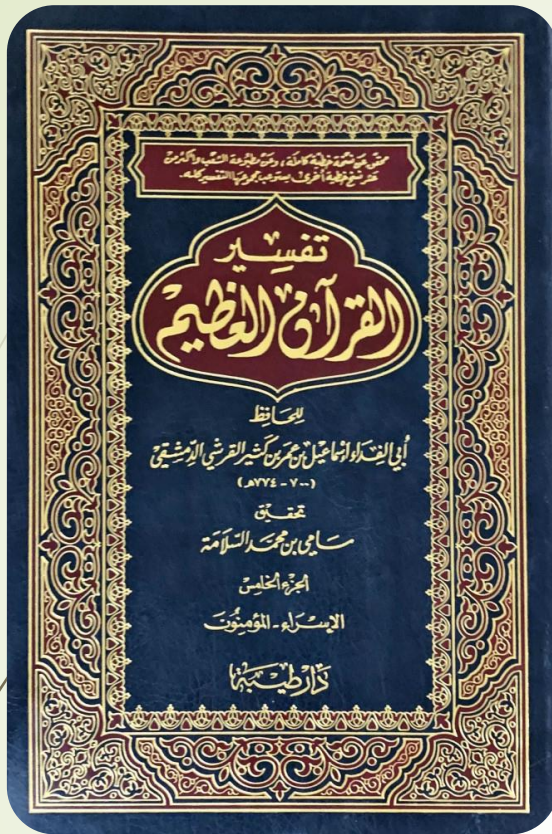
- سلمی در تفسیر اشاری خود، روش تاویل به شیوه صوفیان را به کار گرفته و معانی‌ای برای آیات قرآن عرضه کرده است که با آنچه از ظواهر آنها برمی‌آید متفاوت است.

□ تفسیر القرآن العظیم

- تفسیر ابن کثیر از معروف‌ترین و شناخته شده‌ترین تفاسیر نقلی بازمانده از سال‌های متاخر دوران پیش است. ابن کثیر، به شیوه ابن عطیه، تفسیر طبری را اصل قرار داده و در نقل احادیث و اقوال و آراء، درایت را در کنار روایت به کار گرفته و بلکه بر خلاف ابن عطیه، به تفصیل و با صراحت، به نقد و تحلیل روایات تفسیری پرداخته است و موضوعات و اسرائیلیات را تا حدود زیادی مشخص و پرهیز از آنها را گوشزد کرده است و از پیشگامان این راه شمرده می‌شود.

- مقدمه کوتاهی هم مشتمل بر مطالب مربوط به شناخت راه تفسیر صحیح بر آن نوشته است که بیشتر آن را از مقدمه فی اصول التفسیر ابن تیمیه اقتباس کرده است.

- این تفسیر، نزد اهل سنت اعتبار والایی دارد و در حد خود منصفانه است و مورد عنایت همگان قرار گرفته است. مفسر، در این تفسیر به شیوهای مطلوب که بر اساس آن باید قرآن را تنها با قرآن و آراء سلف صالح تفسیر کرد و از هرگونه اعمال رای و اجتهاد که صرفا مستند عقلی داشته باشد دوری جست، عمل کرده است. شیوهای که ضمن التزام به قرآن و سنت با نقد و ترجیح و اعمال نظر هم منافاتی ندارد و بدین جهت مورد پسند گذشتگان قرار

گرفته است.

خایل عقیلے فرج * مکاتب و روٹرها ذفسیر قرآر کریم

۳- تفاسیر اجتهادی

- تفسیر اجتهادی کامل‌ترین و جامع‌ترین روش تفسیر قرآن است. اجتهاد از ریشه «ج ه د» (جَهْد یا جَهْد) در لغت به معنای به کار بردن تمام توان برای رسیدن به مقصد است.
- برای اجتهاد در تفسیر معانی متعددی بیان شده است که کامل‌ترین آن عبارت است از به کار بردن همه توان در تحصیل حجت بر معنا و مراد و به بیان دیگر اجتهاد در تفسیر کوشش برای فهم و تبیین معانی و مقاصد آیات بر اساس شواهد و قراین معتبر است.
- پایبندی مفسر به اساس قرار دادن قرائن معتبر باعث جلوگیری از لغزش در «تفسیر به رأی» می‌شود.

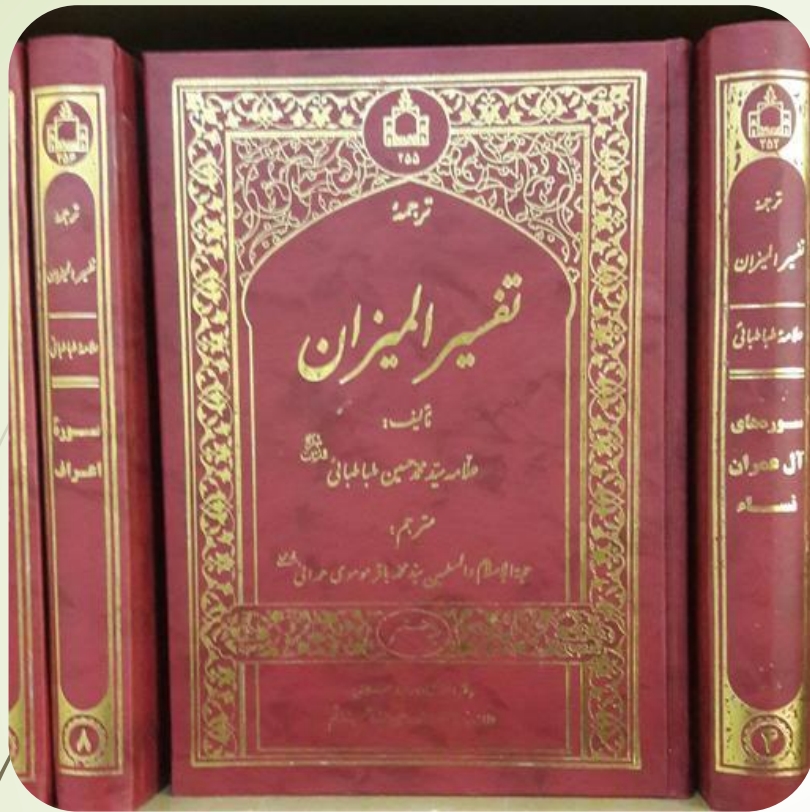

۳-۱ تفسیر اجتهادی قرآن به قرآن

- بی تردید، متقن‌ترین منبع برای تبیین و تفسیر قرآن، خود قرآن است؛ زیرا بنا به فرمایش امیر مؤمنان (علیه‌السلام): برخی آیات آن، یکدیگر را تبیین می‌کنند و آیات آن گواه صدق یکدیگرند (ینطق بعضه ببعض، و یشهد بعضه علی بعض).

□ تفسیر المیزان فی تفسیر القرآن

- تفسیر مورد بحث در بیست مجلد به زبان عربی شامل تمامی قرآن کریم است.
- تفسیر المیزان، یکی از بزرگ ترین آثار علامه طباطبایی و به حق در نوع خود کم نظیر و مایه مباهات و افتخار شیعه است و پس از تفسیر تبیان شیخ طوسی و تفسیر مجمع البیان طبرسی، بزرگ ترین و جامع ترین تفسیر شیعی و از نظر قوت مطالب علمی و مطلوبیت روش، تفسیر منحصر به فردی است.
- تفسیر المیزان از مهمترین و جامعترین تفسیرهای شیعه در عصر جدید و به طور مطلق یکی از چند تفسیر عمده و اساسی در قرن اخیر است و امروزه مشهورترین تفسیر نزد امامیه است.

- از مسائل بارز در تفسیر المیزان، توجه به شبهات و اشکالات مخالفان و نقد و بررسی آنها است. گرچه شبهات کلامی اشاعره و معتزله و مرجئه و دیگر فرقه‌های مذهبی اسلام مورد توجه علامه بوده است، اما عنایت اساسی وی به شبهات مادی گرایان و مستشرقان و پاسخ به آنها بوده است. از جنبه‌های اساسی دیگر این تفسیر، می‌توان به تلاش مفسر برای انطباق دین با تحولات زمان و عنایت به بحث‌های علمی و فلسفی و کلامی اشاره کرد.

اللهم صل على محمد
وعلى آله

التماس دعا

